

ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ПОЛІТИЦІ ШВЕЦІЇ

У статті розглядаються проблеми європейської інтеграції на прикладі Швеції. Розкриваються питання зовнішньополітичного вибору країни, ставлення до нього різних політичних сил, структур та населення в цілому. Проводиться аналіз внутрішньополітичних проблем Швеції, пов'язаних з євроінтеграційним напрямом, методи та засоби їх вирішення.

Ключові слова: європейська інтеграція, політика Швеції, Європейський Союз, зовнішня політика, референдум.

Європейська інтеграція є новим досвідом у європейському інституційному об'єднанні, новим підходом у міжнародних відносинах. Привабливість ЄС легко пояснюється темпами його розвитку та користю від спільної політики. Кожна нова кандидатура на вступ до ЄС викликає багато питань й ставить перед вибором країн-членів між розширенням або поглибленням інтеграційного процесу. Шведський інтеграційний досвід є прикладом поєднання політики нейтралітету та інтеграції. Швеція виступає зразком, коли національна еліта була змушена переглянути свій підхід до європейської інтеграції, а Європейський Союз був зацікавлений у такому розширенні своїх кордонів. Завершення «холодної війни» зробило приєднання нейтральної Швеції до ЄС можливим, а поглиблення інтеграції та створення єдиного внутрішнього ринку перетворили таку можливість у необхідність.

Протягом декількох десятиліть Швеція створювала парадоксальну ситуацію, намагаючись налагоджувати тісні взаємовідносини з Європейським співтовариством, але в той же час не вимагаючи повноправного членства та зберігаючи власну концепцію нейтралітету.

Мета статті полягає в аналізі методів та засобів вирішення внутрішньополітичних проблем, пов'язаних з євроінтеграційним курсом Швеції.

Серед науковців, дослідження яких спрямовані на аналіз інтеграційних процесів та взаємовідносин Швеції та ЄС, потрібно виділити Б. Нольде, І. Клюбера, Л. Оппенгейма, Л. Майлса, М.

Джеймса, С. Ведернікову. Аналізуючи праці цих авторів, можна дійти висновку, що Швеція була зацікавлена в інтеграції до ЄС від часу його створення. Проте реалії тогочасної міжнародної системи виключали таку можливість, але це не завадило Стокгольму проводити політику поглиблення торгово-економічних відносин з державами Співтовариства. Активна ж політика інтеграції кінця 80-х рр. була зумовлена, насамперед, економічними причинами.

Слід зазначити, що Швеція зарекомендувала себе як зразок розвиненого індустріального суспільства в Європі і разом з тим як соціальну демократичну державу загального добробуту. Соціальний рівень життя країни за багатьма показниками був вищим у порівнянні з державами-членами Європейського співтовариства. Однією з причин, з якої Швеція розглядала можливість вступу до ЄС, була економічна криза 90 років ХХ століття. Вона поставила під сумнів подальше існування держави загального добробуту. Приводом для цього було економічне мислення шведської спільноти, яке передбачало, що членство в ЄС призведе не лише до підтримки економічного стану, а також до економічного процвітання країни.

У країні існували два підходи щодо питання подолання кризи. Політична еліта Швеції вважала, що європейська інтеграція не допоможе у вирішенні цієї проблеми, але більшість шведів, особливо тих, які представляли бізнес кола, навпаки, були впевнені у протилежному. Свою точку зору вони аргументували тим, що економіка Європейського Союзу процвітає, а їх держава знаходиться в занепаді.

М. Джеймс, розглядаючи шведські відносини з Європейським союзом, розділив їх на три етапи, протягом яких шведська політика поступово переорієнтовувалась. На першому етапі (1984/85-1987 рр.) спостерігається відновлення інтересу шведських політичних кіл до Європейського Співтовариства. Під час другого етапу (1987/88-1990 рр.) Швеція переходить від програмних до широкомасштабних змін. Цей період відзначений значним відступом з боку шведського уряду від попередніх амбіцій збереження необмеженої політичної автономії. Він також характеризується ухваленням угоди про Європейський економічний простір (ЄЕП) в лютому 1992 року, що в кінцевому підсумку дозволило уряду розглядати договір ЄЕП як «проміжне рішення». Заключний етап (1990-1992 рр.) характеризується більш істотними змінами у міжнародній орієнтації і включає ключовий переломний момент, коли у жовтні 1990 р. соціал-демократичний уряд заявив про свій намір подати заявку на повноправне членство в ЄС.

Таким чином, шведський нейтралітет також втратив свій «майже священний статус» [2].

Б. Санделіус сприймає політику Швеції у напрямі європейської інтеграції та виведення з експлуатації поняття «активного нейтралітету» як «національну політику перебудови», в якій концепція зовнішнього шоку є основним чинником, основою переорієнтації зовнішньої політики [2]. Слід зазначити, що вплив зовнішніх чинників, таких як розпад Радянського Союзу, дозволив внести зміни до напрямку шведської зовнішньої політики, який супроводжується відсутністю почуття невдачі з боку політиків країни. Нова проєвропейська лінія зовнішньої політики розглядається більшістю ключових фігур в урядовому апараті як логічний наслідок нової міжнародної ситуації.

Соціал-демократична партія Швеції зайняла активну позицію щодо питання євроінтеграції та оголосила план щодо представлення програми на членство в ЄС, який задовольнив інтереси певних груп населення. Серед найбільш впливових з них були Шведська конфедерація роботодавців і Федерація шведської промисловості, які проводили кампанію лобювання інтеграції протягом попередніх двох десятиліть. Кампанія була заснована на широкомасштабному інформуванні населення про те, що країна відстає в економічному розвитку і вже не може дозволити собі відокремлення від міжнародних економічних структур та підтримку «шведської моделі» суспільства.

Хоча прихильники членства в ЄС неухильно поширювали свою ідею з 1970 року, а їх супротивники з 1990 року, ця кампанія не набувала критичної фази до проведення загальнонаціональних виборів 18 вересня 1994 року. Як виявилось, перемога соціал-демократичної партії на виборах була необхідною передумовою для позитивного голосування на референдумі, який мав відбутися менш ніж за два місяці. Було зрозуміло, що достатня кількість депутатів від соціал-демократичної партії може подолати свої сумніви і підозри, тільки якщо Ингвар Карлссон займе посаду прем'єр-міністра. Таким чином, вийшло так, що лідер шведського робітничого руху став необхідним для задоволення інтересів бізнесу і консервативних політиків, які найбільш прагнули приєднатися до ЄС.

Основною ланкою пропаганди урядового апарату в широкій пресі були власники та редактори, які в переважній більшості виступали на користь членства. Слід зазначити, що після перегляду політики уряду Карлссона в жовтні 1990 року інформаційне поле країни було заповнене аргументами на користь членства в ЄС. Контент-аналіз чотирьох найбільших в країні газет протягом місяця, що передував референдуму, показав, що в 48 % усіх статей на цю тему була

включена інформація про аргументи на підтримку членства в ЄС, в той час як лише 15 % висвітлювали іншу позицію. Явної упередженості до членства в ЄС було виявлено у 38 % статей, а відносно 5 % були протилежні точки зору.

Слід зазначити, що кампанія з проведення референдуму торкнулася практично всіх аспектів шведського суспільства та його відносин із зовнішнім світом. Ці питання були такі численні та складні, що найбільш поширеною реакцією населення було здивування. Але, зрештою, більшість виборців зосередили увагу на одному або двох питаннях, що викликали особливий інтерес або простоту розуміння. Для декого це була загроза для демократії, для інших це була обіцянка скоротити безробіття. Загалом, громадське обговорення було вельми однобокою справою. На додаток до своєї величезної економічної вигоди і прагнення співучасті в широкій пресі, сторона, яка підтримувала позитивний результат референдуму, отримала можливість використовувати ресурси національної скарбниці та адміністрації — попри те, що обов'язок уряду Швеції дотримуватися суворої неупередженості у цьому питанні.

Слід звернути увагу на окремий момент планування інтеграції нових країн у Європейське Співтовариство. Як зазначає Л. Майлс, існували три інші країни, в яких мало відбутись голосування щодо членства в ЄС у 1994 році, і ситуація була організована таким чином, що чотири референдуми мали відбутись в порядку ймовірного затвердження. Очевидна мета полягала в підтримці інтеграції, дозволяючи двом найбільш позитивно налаштованим країнам вплинути на населення двох найбільш «нерішучих»: по-перше, Австрія та Фінляндія, в яких населення підтримувало інтеграцію, а потім Швеція і лише остання Норвегія. Пропозиція, щоб уникнути такого «ефекту доміно» шляхом проведення трьох скандинавських референдумів в один день була різко відхилена [3].

Одним з інструментів застосування державної влади щодо позитивного результату референдуму був склад шести спеціальних комісій, які розглядали наслідки членства в ЄС, а саме такі основні питання, як соціальний захист, зовнішня політика та економіка. Але 98 % членів комісії були самопроголошеними прихильниками членства в ЄС, і вони представили доповіді нації відповідно до своїх поглядів. І це було природно, що всі ці доповіді були широко висвітлені в пресі і часто цитувалися як авторитетні джерела.

Також Міністерство закордонних справ розповсюдило два окремих «інформаційних пакети» для кожної сім'ї в країні. Вони містили кілька основних фактів і багато пропаганди, яка стверджувала,

що Швеція буде зберігати за собою право приймати і підтримувати жорсткі екологічні закони, ніж в ЄС. Але як показали подальші події, таких гарантій не було.

Загалом, ця дорога пропаганда, фінансована державою, містила лише позитивну інформацію про членство в ЄС. Як зазначив професор Рун Премфорс: «Шведський народ годували ідеєю, що немає ніяких негативних наслідків, на які варто звертати увагу» [4]. Це повідомлення посилюється дизайном інформаційних пакетів, який передав образ яскравого і світлого майбутнього в рамках ЄС.

Але, незважаючи на всі маніпуляції, опитування громадської думки, коли кампанія була на завершальному тижні, показувало, що незначна більшість, як і раніше, планує голосувати негативно. За результатами опитування проти такого політичного курсу була велика кількість жінок з низьким доходом, які непокоїлись, що членство призведе до подальших нападів на державу загального добробуту. Зважаючи на такі обставини, прихильники інтеграції перейшли до більш рішучих дій: була широко розрекламована стаття щодо обговорення чотирьох найбільш могутніх лідерів шведського бізнесу, які погрожували у майбутньому знайти робочі місця та інвестиції за кордоном, якщо люди будуть настільки непомірквані, щоб відкидати членство в ЄС; обіцянки К'єлла-Улофа Фельдта, колишнього міністра фінансів, а на той час голови правління Центрального банку, що позитивне голосування дасть більш низькі процентні ставки; лякаючі заголовки в центральних засобах масової інформації, такі як зразки спаду на фінансових ринках і таким чином побоювання інвесторів з приводу можливого негативного голосування (слід зазначити, що тимчасовий спад був, по суті, викликаний міжнародними тенденціями, що почалися в Токіо, але підйом кілька днів пізніше ледве згадується); попередження від Йоран Перссон, на той час міністра фінансів, що відмова від вступу до ЄС вимагатиме додаткових серйозних скорочень на соціальні програми (хоча, так чи інакше, він зробив їх згодом) [4].

Керівництво СДП зробило остаточні зусилля, щоб подолати опір частини членів партії стосовно інтеграційного питання. Важкий тиск, який чиниться на ключових лідерів союзу спостерігався в останні вирішальні моменти. Одним з тих, хто поступився, була Ліллемор Арвідссон, відомий лідер Союзу муніципальних працівників, в якому переважали жінки, яка підтримала євроінтеграцію, відмовившись від нейтральної позиції всього за кілька днів до референдуму.

Мона Салін, у той час заступник прем'єр-міністра і зразок для багатьох виборців жіночої статі, повідомляла, що вона турбується за страшні наслідки, які можуть трапитись, якщо вони залишаться за

межами ЄС [1]. Прем'єр-міністр І. Карлссон постійно повторював, і це була його основна ідея, що членство в ЄС — це єдина надія для запобігання зниження загального добробуту в Швеції.

У результаті всі заходи пропаганди уряду, спрямовані на заохочення населення до підтримки європейської інтеграції Швеції досягли своєї мети. Результати референдуму на користь євроінтеграції виявилися на подив зручною різницею приблизно 52-48 %. Врешті-решт, соціал-демократичним лідерам вдалося скоротити опозицію в партії з 70 % до менше 50 %. Одна третина всіх виборців склала свою думку протягом останнього тижня.

Але це навряд чи може бути сприйнято як велика перемога. Є всі ознаки того, що більшість шведів хотіли зберегти незалежність нейтральної Швеції, але ця достатня кількість була різними способами переконана голосувати проти своїх поглядів. Вирішальне зрушення відбулося серед скептичних жінок, яких, мабуть, переконав аргумент, що їм є більше чого боятися за межами ЄС, ніж усередині нього. Політолог Марія Оскарссон прийшла до висновку, що загроза Міністра фінансів Перссона щодо великих скорочень соціальної допомоги призвела до бажаного результату: «Я думаю, що багато жінок просто не зважилися голосувати «ні» після цього» [1].

Дослідники [1, 6] зазначають, що в ході кампанії з проведення референдуму Інґвар Карлссон мав більше спільного з Гельмутом Колем у Німеччині, консервативним представником Християнсько-демократичної партії, ніж з іспанцем Феліпе Гонсалесом, номінально соціал-демократом. Такий стан справ міг бути хорошою ознакою для співпраці між Швецією і Німеччиною, але це, звичайно, не сприяло розбудові справжнього соціального демократичного майбутнього ЄС. З цим також пов'язане питання скрутного становища європейського робітничого руху, вплив якого неухильно знижується, після включення до складу Союзу.

На сьогодні невдоволення та розчарування з приводу результатів референдуму 1994 року, як і раніше, широко поширені. За даними Статистичного управління Швеції, можна зробити висновок, що за весь період починаючи з 1992 року по теперішній час існує лише один випадок, коли більшість думок була на користь вступу до ЄС — в день проведення референдуму в 1994 році [5].

З тих пір ситуація змінилась і відображає реальну ситуацію. Вже на початку 2001 року, коли уряд Йоран Перссон бере на себе головування в ЄС на наступні шість місяців, 43 % шведів негативно налаштовані стосовно іміджу ЄС, в той час як 26 % підтримують його.

Це майже в точності протилежна ситуація в середньому по ЄС, що становить 43 % позитивних поглядів і 18 % негативних відповідно.

Таким чином, можна зробити висновок, що процес приєднання Швеції до Європейського Союзу проходив під контролем влади, яка намагалась використати всі можливості для досягнення позитивного результату. Більша частина населення була введена в оману завдяки лідерам політичних партій і авторитетним особам країни. Населення зробило вибір, але не власний, а своєї політичної еліти, яка привела його до нових умов існування.

Література

1. Eklund Niklas. Sweden and Poland entering the EU: comparative patterns of adaptive organization and cognition. Forskningsrapport (Umeå universitet. Statsvetenskapliga institutionen). Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet, 2005.
2. Gustavsson, Jakob. The Politics of Foreign Policy Change. Explaining the Swedish Reorientation on EC Membership. Lund: Lund University Political Studies, 1998.
3. Lee Miles. Fusing with Europe? Sweden in the European Union: Ashgate, 2005.
4. Lindahl R. and Naurin D. Sweden and the European Union Evaluated, Continuum. London, 2003.
5. USA International Business Publications. Sweden Foreign Policy and Government Guide. Intl Business Pubns USA, 2009.
6. Wehrheim Peter. The integration of the EFTA member states Sweden, Finland, Norway, Austria and Switzerland into the EC: impacts on agriculture. Inst. für Agrarpolitik und Marktforschung, 1993.

В статье рассматриваются проблемы европейской интеграции на примере Швеции. Раскрываются вопросы внешнеполитического выбора страны, отношение к нему различных политических сил, структур и населения в целом. Проводится анализ внутриполитических проблем Швеции, связанных с евроинтеграционным направлением, методы и средства их решения.

Ключевые слова: европейская интеграция, политика Швеции, Европейский Союз, внешняя политика, референдум.

In this article the problems of European integration in the case of Sweden are examined. It is represented the issues of Sweden foreign policy choice and related attitude of political actors, institutions and the whole population. It is analyzed the problems of Sweden internal policy connected with European integration, means and methods of their settlement.

Key words: European integration, Sweden policy, European Union, foreign policy, referendum.

Антоненко Олександр Михалович — здобувач кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензент: проф. Шепелев М. А.